

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika:

OPĚT

DRUHÝ SVĚT

Národní zpráva české koalice Social Watch
2017

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POKLAVÍ

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika:

OPĚT DRUHÝ SVĚT

**Národní zpráva české koalice Social Watch
2017**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POHLAVÍ

Redakce:
Tomáš Tožička

Grafická úprava:
PLANB

Vydavatel:

Social Watch Česká republika
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
<http://www.socialwatch.cz/>

Rok vydání: 2017

ČESKÁ REPUBLIKA – OPĚT DRUHÝ SVĚT

Autoři a autorky:

Jan Gruber, Radek Hábl, Markéta Mottlová, Milan Smrž, Ilona Švihlíková, Peter Tkáč, Tomáš Tožička, Saša Uhlová.

Editor: Tomáš Tožička

Jedním z důležitých problémů při přechodu reálsocialistické východní Evropy na demokratické tržní hospodářství bylo zaostávání za tehdejšími tzv. prvním světem, především zeměmi západní Evropy. Bohužel i po dvaceti šesti letech se toto zaostávání nepodařilo zvrátit. Nepodařilo se ani dostatečně rozvinout občanské struktury a začlenit je do mezinárodních sítí, byť v tomto ohledu je na tom ČR o trochu lépe než zbytek bývalého Východu. Agenda udržitelného rozvoje by mohla napomoci ke změně situace, pokud by byla vzata všemi aktéry vážně. Zatím však není jasné, zda se podaří nadřadit zájmy důstojného života a ochrany životního prostředí nad zájmy sobeckých zisků.

Agenda 2030

Úřad vlády dokončil přípravu národní agendy Česká republika 2030, která byla diskutována a připomínkována širokou škálou stakeholderů a byla přijata vládou. Rozhodující nyní bude, jak se postaví k této strategii a k její implementaci vláda, která vzejde z letošních voleb. Dalším stěžejním ukazatelem úspěchu bude i to, jak se podaří institucionálně a finančně zabezpečit její plnění na úrovni ministerstev.

Zpráva Social Watch 2017 je opět členěna podle preambule deklarace „Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030“¹ na pět oddílů – Lidé, planeta, prosperita, mír a spravedlnost, partnerství.

1 Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development Online: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

LIDÉ

Nucená práce

Pět let poté, co Ústavní soud zrušil neplacenou veřejnou službu, parlament připravil a schválil tuto formu nucené práce znovu. Jestliže nezaměstnaná osoba, která je registrována na úřadu práce déle než půl roku, neodpracuje alespoň 20 hodin, budou se její příspěvky na živobytí vypočítávat nikoli ze životního minima (3140,- Kč), ale z existenčního minima (2200,- Kč). I kdybychom rozdíl mezi oběma částkami počítali jako odměnu za práci, nedostaneme se na úroveň minimální mzdy. Stát tedy podporuje obcházení vlastního zákona. Navíc pokud nezaměstnaný odpracuje jen 19 hodin a další práci nedostane, přijde o vyšší příspěvek stejně. Nikde také není garantováno, že zájemce o veřejnou službu ji musí dostat.²

2 <http://www.penize.cz/davky-v-hmotne-nouzi/317824-osoby-v-hmotne-nouzi-ceka-ve-rejna-sluzba-jinak-jim-klesnou-davky>

Přetrvávající genderové nerovnosti a násilí proti ženám

Cíl udržitelného rozvoje 5 (SDG 5) upozorňuje na důležitost rovnosti pohlaví a odstranění všech forem diskriminace a nerovnosti. V České republice však ženy zůstávají nadále znevýhodněny na trhu práce a jsou více ohroženy chudobou a sociálním vyloučením než muži. Mezi nejzranitelnější skupiny patří matky samoživitelky a ženy nad 65 let.

V ČR jsou rodiče samoživitelé, z nichž matky tvoří 87 %, ³ více než pětkrát častěji ohroženi chudobou než úplné rodiny s dětmi (21,9 % vs. 4,1 %). ⁴ V praxi vidíme, že za chudobou pracujících matek samoživitelek stojí překerní formy zaměstnávání (brigády, snížené úvazky, nevýhodné práce z domova) a nižší mzdy. V současné době pobírají ženy měsíčně v průměru o 22 % méně než muži. ⁵ K nerovnému odměňování dochází navzdory tabulkovým platům i ve státní správě. Přitom stát by měl jít soukromé sféře příkladem a rovné odměňování ve veřejných institucích kontrolovat prostřednictvím Státního úřadu inspekce práce.

Nerovné odměňování v práci se následně odráží i v nižších důchodových dávkách pro ženy. Ženy tak čelí větší pravděpodobnosti chudoby ve stáří než muži. V jednočlenných domácnostech se seniory a seniorkami nad 65 let je v ČR ohroženo chudobou dvakrát více žen než mužů (20,7 % žen a 9,3 % mužů). ⁶ Výše důchodu se odvozuje od počtu odpracovaných let a nebere v potaz to, že ženy stráví mnoho měsíců a let neplacenou

prací (péče o děti, rodiče, domácnost), která je vnímána jako samozřejmá. Stát by měl zajistit dostupnou péči z veřejných zdrojů, důstojné mzdy lidem, kteří v institucích poskytujících péči pracují, a důstojné důchody všem lidem bez rozdílu pohlaví.

Nejzávažnějším projevem genderové nerovnosti je násilí na ženách. V květnu 2016 sice Česká republika podepsala, jako předposlední stát EU, Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva), ⁷ ale dosud ji neratifikovala. Smlouva tak zatím nevstoupila v platnost. Důvodem otálení s přijetím Istanbulské úmluvy je neochota politické reprezentace akceptovat genderový rozměr násilí.

Znepokojující je situace ohledně nedobrovolně sterilizovaných žen v České republice, které dosud nebyly odškodněny a dočkaly se pouze omluvy ze strany státu. Ke sterilizacím nedocházelo jen za minulého režimu, ale pokračovaly i v nových poměrech po listopadu 1989. Přes opakovaná doporučení Výboru OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) zůstává stát pasivní a odmítá protiprávně sterilizované ženy odškodnit – návrh odškodňovacího mechanismu byl v roce 2015 vládou zamítnut. Stát by měl převzít zodpovědnost za tuto systematickou pochybení a přijmout zákon o odškodňovacím mechanismu a to co nejdříve, jelikož s narůstající dobou od samotných zákroků se šance na odškodnění snižují. ⁸

Klopýtání na cestě k solidární společnosti

Jednou z hlavních priorit vlády bylo přijetí zákona o sociálním bydlení s cílem skoncovat s obchodem s chudobou. Zákon se však dlouho – částečně kvůli liknavému přístupu Ministerstva práce a sociálních věcí a odporu Ministerstva pro

3 ČSÚ 2013. Domácnosti z hlediska genderu, 2011. <https://www.czso.cz/documents/10180/20533848/1000113.pdf/fcee57a0-f0d9-4264-80c5-dc4f261eb028?version=1.0>

4 EUROSTAT. Databáze „Income and living conditions“ - data z roku 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

5 EUROSTAT – data z roku 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc340&plugin=1>

6 EUROSTAT – data z roku 2015. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

7 <http://www.czlobby.cz/cs/zpravy/ceska-republika-podepsala-jako-jedna-z-poslednich-zemi-eu-istanbulskou-umluvu>

8 <http://www.czlobby.cz/cs/zpravy/nevladni-organizace-upozornuji-osn-ze-ceska-vlada-neodskodni-lane-dobrovolne-sterilizovane>

místní rozvoj a rovněž nerozhodnému a částečně odmítavému postoji premiéra Bohuslava Sobotky a hlavní vládní strany ČSSD – nedařilo prosadit. Jeho finální podoba byla výsledkem dlouhých jednání a četných kompromisů, avšak ani ty zákon neubránily před útoky koaličních stran. Předmětem sporu byla především velikost cílové skupiny, která měla mít na sociální bydlení nárok, požadavek vypuštění povinnosti obcí zapojit se do systému sociálního bydlení nebo návrh na sjednocení dávkového systému. Zákon byl nakonec předložen pozdě a prakticky neexistuje naděje, že by do konce volebního období mohl projít legislativním procesem.

Česká republika je poslední zemí v Evropské unii, jež se brání změnám, které by vedly ke zrušení kojeneckých ústavů a k transformaci dětských domovů na jiné, ke vztahům vstřícnější typy institucí. Současná vláda nedokázala připravit zákon, který by transformaci péče o ohrožené děti zajistil. Na tomto zákonu se měla dohodnout tři ministerstva: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo školství. To se nepodařilo a zákon vůbec nevznikl. Pořádná transformace se tak odsunula na neurčito.

Bez naděje na přijetí je zřejmě i novela zákona o registrovaném partnerství. Ta měla umožnit registrovanému partnerovi či partnerce osvojit si dítě svého partnera či partnerky, aby se oba stali plnoprávními rodiči dítěte. Děti ve stejnopohlavní rodině měla poskytnout stejnou ochranu práv jako v rodině různopohlavní. Návrh zákona neumožňuje osvojení cizího dítěte z náhradní ústavní péče, ale pouze osvojení dítěte, které ve stejnopohlavní rodině již žije. Podobná úprava byla již předložena předchozí vládou Petra Nečase, nicméně kvůli pádu vlády se jí nepodařilo projednat.

Neppravděpodobné je i přijetí zákona o zálohovaném výživném, jehož cílem je řešit dlouhodobě nepříznivou sociální situaci neúplných rodin s dětmi, kterým není druhým z rodičů řádně hrazeno soudem stanovené výživné. Ve chvíli, kdy jeden z rodičů výživné platit nebude, měl by ho podle předlohy vyplatit stát, který bude peníze

následně po neplatíci vymáhat. Konzervativní politici blokují přijetí zákona s tím, že si žena „musí najít jiného chlapa“, nebo protože: „Pokud se žena špatně rozhodla, s kým mít dítě, musí nést následky.“⁹

Sněmovna dále schválila kontroverzní novelu zákona o pobytu cizinců, ke které Ministerstvo vnitra spolu s jedním ze sociálnědemokratických poslanců vypracovalo rozsáhlý pozměňovací návrh, který Rada vlády pro lidská práva, Česká advokátní komora a četné neziskové organizace označily za protiústavní, rozporný se závazky České republiky podle práva Evropské unie a mezinárodního práva.

Na druhé straně se vládě stejně jako v minulých letech i v roce 2017 podařilo zvýšit minimální mzdu, která po letech stagnace již třetím rokem roste. Vláda pokračovala i ve zvyšování mezd ve veřejném sektoru s důrazem na zaměstnankyně a zaměstnance ve zdravotnictví, sociálních službách a školství. S růstem minimální mzdy a mezd ve veřejném sektoru se zatím počítá i v následujícím roce. Rada hospodářské a sociální dohody se záměry vlády v zásadě souhlasí.

Poslanecká sněmovna v letošním roce schválila novelu zákona o důchodovém pojištění, která zastropuje věk odchodu do důchodu, který byl pro muže i ženy stanoven na pětadesát let. Současně se jí daří valorizovat důchody. Lze předpokládat, že do konce volebního období dojde rovněž k finální podobě nové právní úpravy dlouhodobého ošetřovného. Cílem opatření je vytvoření vhodných podmínek pro péči o rodinné příslušníky či příslušnice v domácím prostředí, kteří i po hospitalizaci nadále potřebují celodenní přítomnost pečující osoby. Doposud to nebylo možné, neboť péče, respektive ztráta příjmu, nebyla kompenzována. Dlouhodobé ošetřovné bude dle novely vypláceno maximálně po dobu devadesáti dnů s tím, že bude činit šedesát procent mzdy. Do konce volebního období by měla být schvá-

⁹ Filip Outrata; Deník Referendum; Ať si najdou jiného chlapa. Dostupné online <http://denikreferendum.cz/clanek/tisk/25134-at-si-najdou-jineho-chlapa>

lena i novela insolvenčního zákona, jejímž hlavním cílem je zpřístupnění institutu oddlužení, bohužel i přijetí této úpravy je nepravděpodobné. Ministerstvo spravedlnosti připravilo zákon v reakci na dlouhodobou neudržitelnost stavu, kdy se významná část dlužníků nachází v tzv. dluhové pasti, ze které prakticky nevede cesta ven. Návrh zákona upravuje stávající podmínky pro oddlužení. Dnes musí dlužník během pěti let zaplatit alespoň třicet procent svých dluhů, má-li být oddlužen. Novela umožní oddlužení tehdy, pokud dlužník během tří let splatí nejméně polovinu pohledávek, nebo za pět let třicet procent dlužné částky, případně bude-li dlužník o zaplacení svých dluhů sedm let usilovat. V posledním případě zákon nestanovuje procentní podíl z dlužné částky, který musí být uhrazen.

Přijata by měla být i novela zákona o státní sociální podpoře, která má přispět k lepšímu sladění pracovního a rodinného života. Navrhuje se, aby rodiče mohli flexibilně volit výši a délku čerpání rodičovského příspěvku dle svých preferencí. Celá částka příspěvku ve výši dvě stě dvaceti tisíc korun by nově mohla být vyčerpána již během půl roku, takže by se rodiče mohli vrátit dříve do práce. Další navržené opatření se dotýká osob, které v současnosti z důvodu, kdy jim nelze vyměřit peněžitou pomoc v mateřství, čerpají rodičovský příspěvek v pevných částkách bez možnosti volby. Jedná se především o studentky a nezaměstnané. I těm novela částečně umožní nastavit si pobírání podpory volněji než nyní.

Schválena byla rovněž i novela zákona o nemocenském pojištění, která zavádí týdenní otcovskou dovolenou. Je třeba připomenout, že v jiných zemích je otcovská několikanásobně delší. Dle zákona budou muži na týdenní volno moci nastoupit do šesti týdnů po narození dítěte. Nárok na otcovskou dovolenou budou mít všichni, kteří si alespoň tři měsíce před jejím čerpáním platili nemocenské pojištění, a vybrat si ho budou muset v celku. Stát bude mužům na otcovské vyplácet – stejně jako ženám – sedmdesát procent denního vyměřovacího základu jejich příjmu.

PLANETA

V České republice převažuje zájem trvalého růstu ekonomiky nad zájmem o udržitelnost. Nejzřetelněji je to vidět na ulpívání ve fosilně jaderném energetickém paradigmatu, včetně surovinové strategie MPO; na malé podpoře decentrální obnovitelné energetiky a na zrušení občanského práva na připomínky ke stavbám, týkající se životního prostředí a zdraví. Změnu pravidel pro národní parky nelze v tuto chvíli jednoznačně posoudit, legislativa ale nepřijala nejhorší návrhy a dlouhodobý vývoj by měl vést k pozitivním změnám v prvních zónách. Pozitivnější vítr přináší plánovaná revitalizace uhelných regionů.

Sněmovna ruší občanská práva

Poslanci dne 5. 4. 2017 zakázali sousedům připomínkovat dopady spalovny odpadů, lakovny či čerpací stanice na zdraví a životní prostředí. Zatímco většina politické reprezentace se shodla na omezení práv občanů rozhodovat o důležitých zásadách do životního prostředí v jejich lokalitě, podle průzkumu veřejného mínění si 81 % dospělé populace myslí, že o místních otázkách mají rozhodovat místní občané.¹⁰

Jedná se o zásadní a hlubokou změnu, která nadřazuje zájem podnikatelské a finanční sféry nad zájmy občanů. Je kontradikcí cíle udržitelného rozvoje 11 – Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce a cíle SDG 12 – Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu.¹¹

¹⁰ Názory na podílení se občanů na rozhodování – únor 2016, Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, dostupné na internetu: http://cvvm.soc.cas.cz/en/media/com_form2content/documents/c1/a7296/f3/pd160323.pdf

¹¹ Ekolist.cz, Zelený kruh: Sněmovna poprvé od listopadu 1989 ruší občanská práva, 6. dubna 2017, dostupné na internetu: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/snemovna-poprve-od-listopadu-1989-rusi-obcanska-prava>

Již v roce 2014 ležela cena velké části obnovitelných zdrojů v rozmezí ceny fosilních zdrojů.¹² V materiálu Surovinová politika však vláda stále uvažuje o těžbě uhlí a zvažují se i vzdálené horizonty (2050, 2060), které podle studií leží na, resp. za časovou hranou mezinárodně uznávaného ukončení těžby fosilních nerostných surovin, především emisně škodlivého uhlí. V ČR se tak neguje SDG 13 - Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejich dopadů.

Ministerstvo průmyslu a obchodu ani s ohledem na problematickou a v západní hemisféře ekonomicky kolabující oblast uranového průmyslu neodstupuje od záměru další těžby v ČR a nechává možnosti otevřené. A to přesto, že se dosud nepodařilo odstranit katastrofické následky po těžbě uranu v předchozích obdobích.¹³ Obecně je energie z jádra v ČR vnímána jako „čistá“ a diskuze o dopadech těžby se zcela pomíjí, byť s ní má ČR velmi neblahou zkušenost.

Na počátku prosince 2016 představila Evropská komise návrh novelizované Směrnice o podpoře využití energie z obnovitelných zdrojů jako součást energetického balíčku. Ve srovnání s dosavadní směrnicí návrh neurčuje, jak se mají členské státy podílet na naplnění závazného celoevropského cíle určeného v energetické strategii a dosáhnout 27% podílu obnovitelných zdrojů na hrubé konečné spotřebě energie do roku 2030. Členské státy mají své cíle navrhnout samy v rámci národních klimaticko-energetických plánů.¹⁴

Česká republika byla v roce 2015 sedmým největším absolutním vývozcem elektřiny na světě. V přepočtu na obyvatele jsme druzí, předstihuje nás Paraguay s obrovskou hydroelektrárnou.¹⁵ I kdyby se zavřelo šest zastaralých uhelných elektráren, tak stále ještě budeme vývozci elektřiny. Jedná se o nemodernizované elektrárny Počerady (uhelné bloky), Chvaletice, Mělník II a III, Tisová a Dětmárovice, které vyrábí ročně 14 TWh elektřiny z uhlí. Roční vývoz elektrické energie činil v roce 2015 16 TWh.

Největší exportéři elektřiny v procentech celkových vývozů (2015)

		miliardy US \$	% celk. el. exportu
1	Francie	4.5	14.3
2	Německo	4	12.7
3	Kanada	2.4	7.7
4	Švýcarsko	2.2	7
5	Paraguay	2.1	6.6
6	Čína	1.4	4.5
7	Česká republika	1.3	4.1

12 Renewable Power Generation Costs in 2014, IRENA, January 2015, str.12, dostupné na internetu: https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_RE_Power_Costs_2014_report.pdf

13 Surovinová politika České republiky v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů, únor 2017, dostupné na internetu: https://www.mpo.cz/assets/cz/stavebnictvi-a-suroviny/surovinova-politika/statni-surovinova-politika-nerostne-suroviny-v-cr/2017/4/170228--Material_surovinova-politika-upraveny-po-pripom-VP--.pdf

14 Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) Brussels, 23.2.2017, dostupné na internetu: http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_en_act_part1_v7_1.pdf

15 Electricity Exports by Country, March 30, 2017 by Daniel Workman, dostupné na internetu: <http://www.worldstopexports.com/electricity-exports-country/>

Česká republika obsadila šestou příčku v neli-
chotivém žebříčku největších výrobců elektřiny
z uhlí v Evropě a to v absolutním měřítku,¹⁶ a je
největším vývozcem uhelné elektřiny na hlavu na
světě! V ČR přispívá provoz uhelných elektráren
ke vzniku smogu a způsobuje velké škody na
zdraví a životním prostředí. Ekonomové z Karlovy
Univerzity uvádí cenu 51 miliard ročně.¹⁷ Státní
energetická koncepce bez konkrétní podpory pro
OZE, resp. zdanění fosilních zdrojů nemůže zajis-
tit snížení globálních i lokálních emisí a závislosti
na fosilních palivech.

Podle statistik tuzemského operátora trhu s elek-
trínou OTE loni nevznikla žádná větrná elektrárna
a přibýlo jen 50 malých solárních zdrojů o výko-
nu 0,7 megawattu.¹⁸

Česká republika má v tuto chvíli mimořádně cha-
bé plány na další rozvoj obnovitelné energetiky.
Podle údajů z roku 2015 chce za pět let k roku
2020 zvýšit podíl obnovitelné elektřiny z 13,9 %
na 14,3 %.¹⁹

Často se objevuje argument o stoupajících ce-
nách za OZE, dopadající na spotřebitele. Ale po-
dle Statistiky rodinných účtů ČSÚ od roku 2009

16 Sandbag - smarter climate policy, The Energy
Transition in the Power Sector in Europe Carbon
Pricing, Coal, ETS, General, 24. January 2017,
fig.16 Dostupné na internetu: <https://sandbag.org.uk/project/energy-transition-2016/> 2016 EU
Power Sector data

17 Elektriina.cz: Uhlenné elektrárny v ČR napáchají ško-
dy za 51 miliard ročně, tvrdí studie, 15. ledna 2015,
dostupné na internetu: <http://www.elektriina.cz/uhelne-elektrarny-v-cr-zpusobi-skody-51-miliard>

18 Hospodářské noviny, 5.4.2017, Rozvoj zelené ener-
getiky se v Česku zastavil, loni nepřibyla jediná vě-
trná elektrárna, dostupné na internetu: <http://archiv.ihned.cz/c1-65685190-rozvoj-zelene-energetiky-se-v-cesku-zastavil-loni-nepribyla-jedina-vetrna-elektrarna-muze-za-to-legislativa-i-spory-s-eru>

19 RENEWABLES 2016 GLOBAL STATUS REPORT,
(Paris: REN21 Secretariat), ISBN 978-3-9818107-
0-7, Tab. R17, dostupné na internetu: http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2016/06/GSR_2016_Full_Report.pdf

klesl podíl plateb z průměrných příjmů i výdajů
za elektřinu asi o jeden a půl procentního bodu.²⁰

Regenerace uhelných oblastí

Počátkem roku 2017 vláda schválila Strategický
rámeč hospodářské restrukturalizace Ústeckého,
Moravskoslezského a Karlovarského kraje, na-
vržený Ministerstvem pro místní rozvoj (MMR).
Rozvoj krajů má jít od těžby uhlí k moderní eko-
nomice, snižování sociálních rozdílů a lepšímu
životnímu prostředí. Na strategický rámeč má
nyní dle rozhodnutí vlády navazovat vytvoření
akčního plánu konkrétních kroků. MMR uvedlo:
“Strategický rámeč hospodářské restrukturaliza-
ce je návrhem strategie změny, nikoliv návrhem
strategie záchrany či udržení dosavadních po-
měrů v dotčených krajích.”²¹

Kontroverze okolo odpadů

Země EU mají zvýšit recyklaci komunálních od-
padů do roku 2030 na minimálně 70 procent,
přičemž minimálně pět procentních bodů musí
být dosaženo opakovaným použitím. Požaduje
to Výbor pro životní prostředí Evropského parla-
mentu. Podle MŽP ČR aktuálně třídí a recykluje
pouhých 36 %, přičemž dvě třetiny komunál-
ních odpadů v ČR končí na skládkách a ve spa-
lovnách. Průměr v EU je 44 % a úspěšné státy
recyklují kolem 60 %.²² Plán Evropské komise
navrhuje zvýšit recyklaci v EU na 60 % v roce
2025 a na 65 % do roku 2030.²³ Výrazné zvýšení

20 Český statistický úřad, Statistika rodinných účtů
(SRÚ), dostupné na internetu: https://www.czso.cz/csu/vyказы/statistika_rodinnych_uctu

21 Strategický rámeč hospodářské restrukturalizace
Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského
kraje, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2016, do-
stupné na internetu: http://www.restartregionu.cz/content/uploads/2016/10/Strategicky_ramec.pdf

22 EUROSTAT, Press Release 56/2016 - 22 March
2016, dostupné na internetu: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7214320/8--22032016-AP-EN.pdf>

23 Circular Economy, Implementation of the Circular
Economy Action Plan, dostupné na internetu:
<http://ec.europa.eu/environment/circular-econo>

recyklace a opakovaného používání výrobků nejen snižuje množství skládkovaných odpadů, ale zároveň vytváří nová pracovní místa.

Přesto však kraje ještě v roce 2025 plánují skládkovat a pálit víc než 52 % komunálních odpadů.²⁴

Ministerstvo životního prostředí schválilo krajům plány nakládání s odpady, podle kterých má i v roce 2025 na skládkách a ve spalovnách končit většina komunálních odpadů. Závazek vysoké recyklace z programového prohlášení vlády byl tímto popřeh.

PROSPERITA

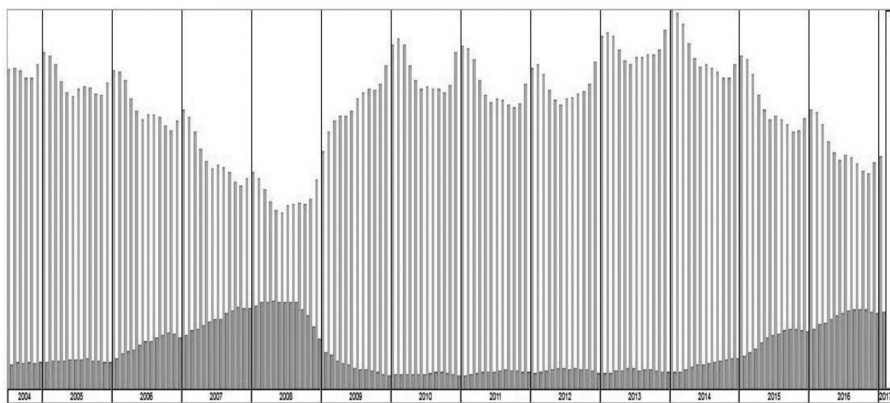
Česká ekonomika momentálně prochází konjunkturou, která se po delší době pozitivně promítá do situace na trhu práce i do mzdové dynamiky. Hlavní makroekonomické indikátory

my/index_en.htm

24 Outsidermedia, Tisková zpráva Hnutí DUHA, úterý 29. listopadu 2016, dostupné na internetu: <http://outsidermedia.cz/potvrzeno-ministerstvo-zivotniho-prostredi-posvetilo-plany-kraju-skladkovat-a-palit-vetsinu-komunalnich-odpadu-i-v-roce-2025-evrope-navzdory/>

vyzněly pro ČR pozitivně: růst HDP dosáhl za rok 2016 2,3 %, jeho hlavním motorem byla spotřeba domácností podepřená vývojem na trhu práce. Trh práce zaznamenal řadu pozitiv, od navýšení zaměstnanosti, po nízkou nezaměstnanost, i mzdovou dynamiku. Rostoucí nabídka volných pracovních míst vedla u některých oborů k nedostatku kvalifikované pracovní síly. I když ke konci roku zrychlila inflace, reálné mzdy zaznamenaly významný růst ve výši 3,5 % reálně, tedy nejvíce od roku 2007. Kromě napjatého trhu práce sehrálo pozitivní roli i průběžné zvyšování minimální mzdy.

Vrchol konjunktury, daný dle ČSÚ souladem několika specifických faktorů (nízké ceny ropy, čerpání ze strukturálních fondů, investiční aktivity v roce 2015), je podstatně nižší, než v letech 2006-2007. Bezespory je to silný důvod k zamyšlení, především s ohledem na tzv. konvergenci české ekonomiky k „západní.“ Je možné formulovat hypotézu, že současný model české ekonomiky (kolonie, neboli závislá ekonomika) se vyčerpal a není schopen generovat vysoká tempa růstu kolem 6 %, která by ale ke konvergenci „dohánění starých zemí EU“ byla žádoucí – samozřejmě, pokud by se také dostatečně promítla do životní úrovně.

Legenda: ■ Uchazeči ■ Volná místa

Zdroj: MPSV, statistika

Statistika MPSV ukazuje na sice vysoký počet volných pracovních míst, který ovšem opět nedosahuje vrcholu konjunktury před cca deseti lety. Ani počet uchazečů o zaměstnání není na podobně nízké úrovni – i když je zde samozřejmě rozdíl mezi obecnou mírou nezaměstnanosti, která patří k nejnižším v EU. To je ovšem nejspíše dáno tím, že se z dlouhodobě nezaměstnaných stali statisticky nezaměstnatelní, a tím se zlepšil poměr.

Zdálo by se, že pozitivní vývoj odsouvá téma chudoby zcela do pozadí. Bylo tomu ovšem tak do značné míry i před ekonomickou konjunkturou. Vzhledem k evropskému srovnání u kategorie příjmové chudoby – v němž se ČR umísťuje v dolní části žebříčku jako země s velmi nízkou mírou příjmové nerovnosti, v minulosti docházelo i k tomu, že především pravice vlády chudobu interpretovaly jako „příliš nízkou, ergo vhodnou ke zvýšení.“

Uvedme ovšem minimálně dva faktory, které situaci více zrealní. Jedním z nich je i ČSÚ dlouhodobě zmiňovaná vysoká koncentrace domácností těsně za hranicí příjmové chudoby (a to teď neuvádíme, že česká střední třída bude v západ-

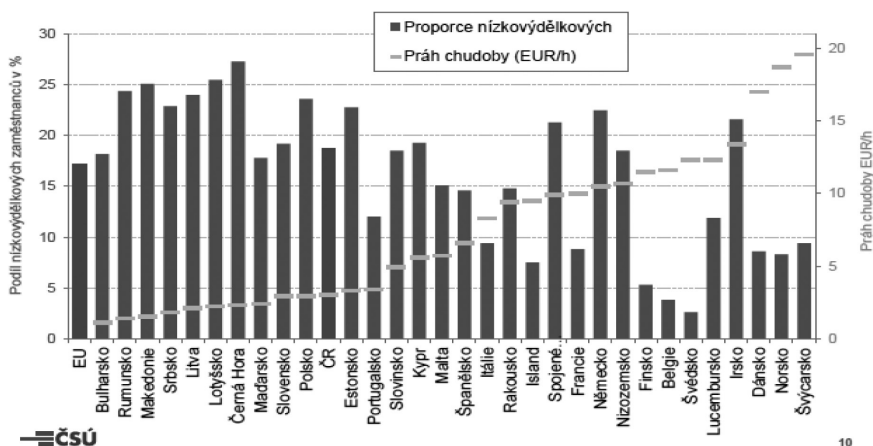
ních standardech patřit mezi chudé). Situace tedy zůstává příznivá jen na první pohled – za ní se v podrobnějším členění skrývá sociálně křehká situace.

Nízká míra nezaměstnanosti může opticky zakrývat fenomén pracující chudoby. Je pravda, že navyšování minimální mzdy směřuje k dosažení hranice pracující chudoby, ale i vzhledem k minulému vývoji – kdy se minimální mzda přes sedm let nezvyšovala (!), je problém pracující chudoby jasně přítomný. Ukazuje to i srovnání ČSÚ. Je třeba také zdůraznit, že chudoba je skutečně rodu ženského – asi čtvrtina pracujících žen se pohybuje v sektoru pracující chudoby.

Druhý faktor se sice týká všech evropských zemí, ale navzdory tomu má svou důležitost. Šetření chudoby totiž probíhá jen v tzv. standardizovaných domácnostech, netýká se tedy různých ubytoven, přístřešků a samozřejmě ani lidí bez domova.

Procentuální vyjádření (konkrétně 9,7% míra příjmové chudoby) může vypadat až uspokojivě, dokud si neuvědomíme, že se jedná o více než jeden milion lidí.

Pracující chudoba v EU

Zdroj: ČSÚ

Je zásadní chybou, že se nepodařilo prosadit zákon o sociálním bydlení – právě bydlení je velmi často spouštěčem na cestě k „nestandardnímu bydlení/bezdomovectví“, z něhož je v rámci českého sociálního systému jen velmi těžká cesta zpět. I vzhledem k dramatickému nárůstu cen bytů (jak starých, tak nových) se jedná o téma, které do budoucna nelze opomíjet.

K pozitivním krokům lze zařadit již uvedené zvýšení minimální mzdy a postupné přibližování k hranici pracující chudoby (cca 14 500 Kč hrubého), zákon o zálohovaném výživném (neboť chudobou jsou asymetricky více ohroženy ženy samoživitelky, a samozřejmě a především děti), i větší pozornost věnovaná valorizaci důchodů (osaměle žijící senioři).

Otázka chudoby je tedy v ČR nadále přítomná. Je spojená jak s vládní sociální politikou, ale také s obecnou situací na trhu práce, zapojení české ekonomiky do mezinárodní dělby práce, které ovlivňují rozsah „zdrojů“, které je možno investovat a přerozdělit. Na závěr proto uvedme, že česká ekonomika patří skutečně na „východ“ z hlediska rozdělení produktu mezi zisky a mzdy (tj. hrubý provozní přebytek a tzv. náhrady zaměstnancům) podle údajů Eurostatu. Tato skutečnost nám připomíná, že problém chudoby nelze vyjmout z makroekonomického kontextu ekonomiky ČR.

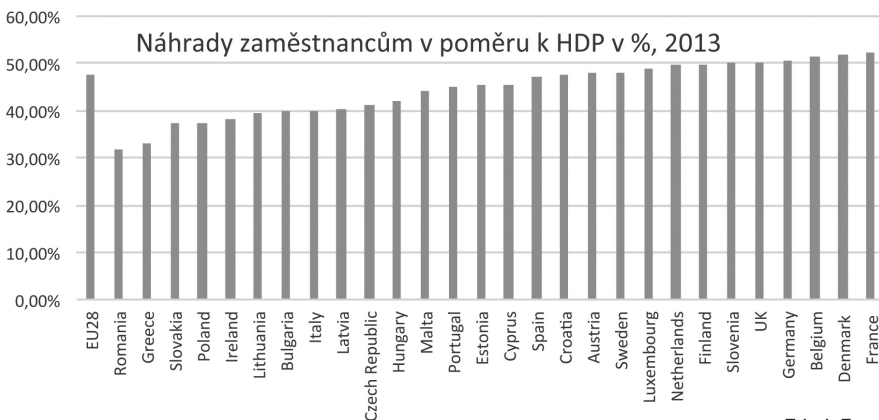
MÍR A SPRAVEDLNOST

Vývoz válečných zločinů

Růst vývozu zbraní a vojenského materiálu nepolevoval ani v roce 2016, kdy dosáhl rekordní hodnoty kolem 19 – 20 miliard korun. Kromě vývozu zbraní rostla i jejich výroba a to dokonce tak rychle, že i zbrojovky začaly pociťovat nedostatek pracovních sil. Radost z ekonomických výsledků však hatí skutečnost, že velké množství českých zbraní dlouhodobě končí v nedemokratických a diktátorských režimech. Jen v roce 2015 skončilo 53 % hodnoty vyvezených zbraní v zemích, které podle jinak oficiálními místy oblíbeného Indexu Freedom House patří mezi „nesvobodné“ a „částečně nesvobodné“. I když o vývozech v roce 2016 ještě nebyly zveřejněny oficiální statistiky, nic nenasvědčuje tomu, že by se tato ostudná praxe změnila. Nasvědčují tomu největší odběratelé českého vojenského materiálu, kterými byly podle Asociace zbrojního a obranného průmyslu Irák, Vietnam a Nigérie.²⁵

Dodávky zbraní vládám Iráku a Nigérie bývají obhajovány bojem proti islámským teroristickým

²⁵ http://ekonomika.idnes.cz/export-zbrani-a-vojenskeho-materialu-z-cr-byl-loni-rekordni-pq1-ekonomika_rts

Zdroj: Eurostat

skupinám Daesh,²⁶ respektive Boko Haram. Téměř žádná pozornost se však při tom nevěnuje podezřením z válečných zločinů, kterých se mají dopouštět vládní vojska, ať už v Iráku či v Nigérii. Podle OSN pomáhají násilnosti proti civilnímu obyvatelstvu ze strany nigerijské armády získávat pro Boko Haram nové bojovníky. Proto je sporné, zda vyzbrojování takových armád českými zbraněmi můžeme chápat jako boj proti terorismu, či jako jeho podporu.²⁷

Lichva a exekuce – selhání právního státu

Jedním z nejhorších problémů daných českou legislativou, který ukazuje na selhání práva a spravedlnosti v České republice, je lichva a obchod s bagatelními dluhy. Jde o volné poskytování půjček s vysokými úroky a nejrůznějšími poplatky, nebo rychlý odprodej bagatelních dluhů, které jsou následně soukromými exekutory se státní podporou vymáhány s mnohonásobnými přírážkami. V České republice je aktuálně každý desátý dospělý člověk v exekuci. Celkem se jedná o 834 tisíc osob, proti kterým je vedeno přes 4,5 milionu exekučních řízení a exekučně vymáhaná částka (jistina) je 325 miliard korun – čtvrtina státní rozpočtu ČR.

Velmi zásadní problém je rychle rostoucí skupina osob s vícečetnými exekucemi. Množství osob, které mají více než 3 exekuce, již přesáhlo hranici 400 tisíc, z toho přes 140 tisíc osob má dokonce více než 10 exekucí. Tito lidé nemají prakticky žádnou šanci se vlastními silami z této situace dostat.

V roce 2016 bylo zahájeno přes 600 tisíc nových exekucí, z toho 85 % bylo nařízeno proti osobám, které již mají minimálně 3 exekuce. Ve stejném roce bylo vydáno 100 tisíc exekučních příkazů k prodeji nemovitostí.

Zcela unikátní, geografický pohled na předluženost v ČR skýtá nově zveřejněná interaktivní mapa (www.mapaexekuci.cz). Ta nejen přesně lokalizuje tento problém v rámci ČR, ale současně podrobně uka-

zuje počty exekucí a exekučně vymáhané částky na úrovni jednotlivých okresů, měst a obcí. Z mapy tak jasně vyplývá, že nejhorší situace je na Ústecku, Mostecku a Chomutovsku. Větší města zde mají i více než 20 % obyvatel v exekuci, některé menší obce pak dokonce přes 50 %!

Tato alarmující čísla mimo jiné zřetelně dokládají značný rozsah obchodu s chudobou a bagatelními dluhy posledních 15 let, jejichž negativní důsledky vyplývají poslední dobou čím dál více na povrch. Hlavním důvodem je zejména legislativní nedůslednost a ignorování nesčetných varovných signálů a doporučení rozličných neziskových organizací, které dlouhá léta na problémy v oblasti takzvaných mikropůjček a vysoké výnosnosti obchodu s bagatelními pohledávkami upozorňovaly.

Teprve na konci roku 2016 došlo k tolik důležité regulaci nebankovních společností poskytujících spotřebitelské úvěry, zákazu rozhodčích doložek ve všech spotřebitelských smlouvách a omezení sankcí při prodloužení. V roce 2014 se také podařilo, mimo jiné po zásahu Ústavního soudu, výrazně snížit průměrně advokátní tarify u takzvaných formulářových žalob na úroveň obvyklou například v Německu, kde je ovšem průměrný příjem třikrát vyšší.

Nad rámec dalších nutných změn je nyní ale třeba přijmout ještě 2 zásadní novely. Novelu exekučního řádu, která by zavedla místní příslušnost soudních exekutorů po vzoru většiny států EU, a novelu insolvenčního zákona, která má zmírnit podmínky vstupu do oddlužení a umožnit tak životní restart osobám v dluhové pasti, které aktuální podmínky nesplňují. První zmíněná novela má zejména preventivní charakter a její senátní podoba skončila v PS pro nezáměr většiny politických stran před prvním čtením. Druhá má pak charakter korektivní, její podobu schválila vláda, nicméně v důsledku obstrukcí opozice ji stihl stejný osud, jako zákon o sociálním bydlení - neprošla 1. čtením a do voleb se tak nestihne schválit. Lichváři a obchodníci s chudobou představují pro každou společnost obrovskou hrozbu. Bohužel, ČR v minulosti tuto hrozbu fatálně podcenila. Nyní tak čelí negativním důsledkům nejen v sociální, ale i v makroekonomické rovině.

26 U nás nazývaný Islámský stát

27 <http://america.aljazeera.com/articles/2014/3/14/human-rights-nigeriasecuritybokoharam.html>

PARTNERSTVÍ

Partnerství se soukromým sektorem

Jedním z nástrojů podpory udržitelného rozvoje má být Public-Private Partnership – PPP – tedy partnerství veřejného a soukromého sektoru. Také Česká republika se snažila v minulosti tento nástroj využít. Prvním takovým počinem byl za vlády Miloše Zemana tendr na výstavbu dálnice D47, který vyhrála firma Housing & Construction, a to bez výběrového řízení. Naštěstí se včas přišlo na obrovskou finanční nevýhodnost pro stát a tak tento projekt stál daňové poplatníky jen 650 milionů Kč za odstupné.²⁸ Zatímco na lokálních úrovních se občas najde úspěšný projekt menšího rozsahu, na celostátní úrovni velké projekty selhávají. Jediným výsledkem tak jsou zatím pouze mnohamilionové investice do studií, které provázejí přípravu PPP.

Česká rozvojová spolupráce a globální rozvojové vzdělávání

Česká rozvojová spolupráce s 0,14 % HND zůstává hluboce nejen pod hranicí 0,7 % HND, ale i pod hranicí 0,34 % HND, ke které se Česká republika zavázala v přístupových jednáních s EU. Nízká úroveň oficiální rozvojové spolupráce (ODA) neumožňuje dostatečný rozvoj vnitřních kapacit ať už ve státní správě, diplomacii, nebo občanském a privátním sektoru. Situaci nezlepšuje ani politika Evropské komise, která nereflexuje problémy, s nimiž se občanský sektor v nových členských zemích potýká. Tento problém provází politiku EU již od dob přístupových fondů.

Nedostatečná podpora globálního rozvojového vzdělávání a osvětových kampaní vede k tomu, že si jen málo lidí uvědomuje globální souvislosti nejen mezinárodních, ale i národních problémů.

28 Jiří Pšenička; Proč prosazujete takové svinstvo? Exporadce po letech vzpomíná, jak Zemanovi rozmlouval dálnici D47; Aktuálně.cz 5.6.2017. Online: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/proc-prosazujete-takove-svinstvo-exporadce-po-letech-vzpomin/r~e3252d9649ce11e7ac060025900fea04/>

To nahrává nacionalistickým populistům, kteří nabírají na síle nejen v extrémistických, ale i v demokratických politických stranách.

Stále druhý svět

Sociální, environmentální, ekonomická ani právní realita v České republice neodpovídají standardům, které jsme si před čtvrt stoletím vytýčili v demokratizačním procesu. Přes nezpochybnitelnou interní odpovědnost nelze pominout ani nedostatek mezinárodní spolupráce, především pokud jde o podporu nezávislých lidových aktivit. Programy Evropské unie dále posilují rozdíly mezi starými a novými členskými zeměmi a jen minimálně podporují rozvoj nezávislých lidových struktur. Není divu, že důvěra v EU v nových členských zemích klesá. Je to stejné chování, jaké Evropská komise volí ve svých rozvojových programech se třetími zeměmi, kde se také soustředí jen na velké nadnárodní organizace a opomíjí potřeby konečných příjemců.

Slované jsou v EU stále považováni za občany druhé kategorie, jsou používáni v politických kampaních jako strašák ohrožující stabilitu země – polský instalatér. Vrcholem ledovce jsou pak etnicky motivované vraždy českých a polských dělníků ve Velké Británii po vzedmutí neonacismu spojeném s brexitem.

Dalším indikátorem ignorace problémů zemí bývalého východního bloku – včetně těch, které jsou součástí EU – je znatelná podprezentace na mezinárodních fórech. Příkladem může být zastoupení občanských organizací ze zemí východní Evropy v ECOSOC.

Přes upozorňování na tento fakt se situace nemění a myšlenka reálného partnerství mezi lidovými hnutími ze Západu a východní Evropy se setkává jen s minimálním pochopením. Oficiální struktury situaci ještě zhoršují a s organizacemi z Východu zacházejí jako s nesvéprávnými. Další ignorace tohoto problému může jen zesilovat fatální společenské důsledky, s nimiž se setkáváme již dnes.

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejich příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Mezinárodní síť Social Watch dnes tvoří 96 národních platform v nichž je sdruženo několik set organizací. Platforma vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Po přijetí Cílů udržitelného rozvoje na summitu OSN v roce 2013 se Social Watch zaměřuje také na monitoring implementace těchto mezinárodních závazků a to jak na národních úrovních, tak i globálně.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostatcích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 jako neformální síť organizací a expertek a expertů z různých oblastí.

V roce 2015 došlo k formálnímu založení organizace Social Watch Česká republika a v současnosti jsou členy:

- ADEPTTS
- Alternativa Zdola
- EDUCON
- Ekumenická akademie
- EUROSOLAR
- NESEHNUTÍ.

Česká koalice Social Watch je podporována jejími jednotlivými členskými organizacemi, některé aktivity jsou hrazeny z příspěvků jednotlivců, organizací či z projektů.

Kontakt: předseda Social Watch ČR, tomas.tozicka@educon.cz

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz a www.socialwatch.org. Staňte se přáteli české koalice Social Watch na facebooku!

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.